

CENGİZ AKTAR

Ademimerkeziyet Elkitabı

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ

Neden ve Nasıl Ademimerkeziyet?	9
--	---

BİRİNCİ BÖLÜM

19. Yüzyıl Osmanlı Döneminde Reform, Uygulama, Tartışma

(Sened-i İttifak, Meşrutiyet, Jön Türkler)	23
Ademimerkezî akit Sened-i İttifak ve merkezîleşme	23
Meşrutiyet dönemi Osmanlı hukukunda ademimerkeziyet.....	24
Prens Sabahattin Bey, İttihat ve Terakki, Bediüzzaman Said Nursî.....	27

İKİNCİ BÖLÜM

Cumhuriyet Dönemi Metinlerinde Ademimerkeziyet ve Merkeziyet

(1921, 1924, 1961 ve 1982 Anayasaları)	35
Erken Cumhuriyet dönemi metinlerinde ademimerkeziyet ve merkeziyet.....	35
1921 Anayasası (Teşkilât-ı Esasiye Kanunu)	35
1924 Anayasası (Teşkilât-ı Esasiye Kanunu)	38

1961 ve 1982 Anayasaları ve merkezîyetçiliğin doruğu.....	39
1961 Anayasası.....	39
1982 Anayasası.....	41
“Bölgesel” sıfatıyla anılan yapılar.....	44

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AKP Döneminde Reform, Uygulama ve Tartışma (Kamu Yönetimi Temel İlkeleri, İl Özel İdaresi, Belediye, Büyükşehir, Kalkınma Ajansları Kanunları;

Yerel Yönetimlerin Malî Kısıtları).....	45
Son dönemde ademimerkezîyet – Yasalar, tartışma ve gelişmeler.....	45
<i>Kamu Yönetiminin Temel İlkeleri ve Yeniden Yapılandırılması Hakkında Kanun.....</i>	45
5203 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu.....	48
5393 sayılı Belediye Kanunu.....	49
5449 sayılı Kalkınma Ajansları Kanunu.....	50
<i>Bir eksik uygulama örneği: Tâdil edilmiş Büyükşehir Belediyesi Kanunu.....</i>	55
Yerel yönetimlerin kronik kaynak sorunu.....	58

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Avrupa’da Bölgecilik

(Bölgeselleşme Tipolojisi, AB’nin Bölgesel Politikası, Polonya’nın Bölgeselleşmesi, Fransa Deneyimi, İspanya Anayasası, Yerel Yönetim Özerklik Şartı).....

AB’de bölgeselleşme tipolojisi.....	63
Avrupa Birliği’nin Bölgesel ya da Uyum Politikası.....	73
<i>Avrupa Sosyal Fonu.....</i>	78
<i>Kırsal Kalkınma İçin Avrupa Tarımsal Fonu.....</i>	78
<i>Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu.....</i>	79
<i>Uyum Fonu.....</i>	79
<i>Avrupa Deniz ve Balıkçılık Fonu.....</i>	80
<i>Bölgeler Komitesi.....</i>	80
<i>Bölgesel politikanın icracıları.....</i>	81

Bölgeselleşmede AB'nin Bölgesel Politikasının rolü ve Polonya örneği	82
<i>Polonya örneği</i>	84
<i>Bölgeselleşmenin ön koşulu anayasa</i>	84
<i>Yerindenlik ilkesi uygulaması</i>	86
<i>Bölgesel/Uyum Politikası ve Polonya</i>	88
Fransa deneyimi	89
İspanya Anayasası'nın garantileri	97
Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı	99

BEŞİNCİ BÖLÜM

Bugünkü Tartışma

(Anayasa Teklifleri ve Kürt Siyasetinin Talepleri,

Sivil Girişimler, Yurtdışından İyi Uygulamalar) .....

109

Anayasa tekliflerinde ademimerkeziyet .....

109

Kürt siyasetinin ademimerkeziyetçi önerileri.....

115

Sivil girişimler ve yurtdışından iyi uygulamalar .....

118

Ekler .....

123

EK 1: Sened-i İttifak.....

125

EK 2: Düzey 1 ve 2 Bölgeleri ve Ajanslarla İlgili Veriler .....

131

EK 3: Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı.....

137

EK 4: Açık Yerel Yönetim Girişimi Örnekleri .....

145

ÖNERİLEN YARARLI KAYNAKLAR .....

157

Neden ve Nasıl Ademimerkeziyet?

“İdarî merkeziyetçilik, ona boyun eğen halkları sadece sınırlendirir, çünkü durmadan kentin ruhunu köreltmeye çalışır. İdarî merkeziyetçilik, doğrusunu söylemek gerekirse, belli bir zaman ve belli bir mekânda ulusun bütün güçlerini birleştirmeyi başarmıştır ama bu güçlerin hayatıyetine de zarar vermiştir. Ulusu kurtarmış ve mücadelesini zaferle sonuçlandırmıştır ama uzun vadede o ulusun gücünü azaltmıştır. O halde, idarî merkeziyetçilik bir şahsiyetin büyüklüğüne geçici olarak yardım edebilir ama bir halkın sürdürülebilir refahını sağlayamaz.”

Alexis de Tocqueville, *De la Démocratie en Amérique*,
Cilt I. (*Amerika’da Demokrasiye Dair*) Charles Gosselin-
W. Coquebert, Paris, 1838 (biz çevirdik)

“Demokratik rejim, milletin kendi kendini yönetmesi olduğu gibi, mahallî muhtariyet (özerklik) esası da, belli bir alanda kaynaşmış bulunan toplulukların kendi kendilerini idare etmesidir. Hatta ülke çapında demokrasinin uygulanması ve gelişmesi için, halkın yerel ölçülerde kendi kendini yönetme deneylerinden ve sürecinden geçmesi gerektiği savunulmaktadır.”

Lütfi Duran, *Türkiye Yönetiminde Kargaşa*,
Çağdaş Yayınları, 1988, s. 101

Ademimerkeziyet karmaşık, kavram kargaşası kurbanı, hukukî terimlerin anlamayı güçleştirdiği ve en önemlisi zihniyet açısından herşeyin devletten yani merkezden beklendiği Türkiye’ye gayet uzak bir mesele. Ama temel bir mesele.

Sözcük Arapça, Türkçede tam karşılığı yok, yaygın kullanılan bir kavram da değil. Sözcüğün, “özeksizlik” diye uy-

durulmuş ve benimsenmemiş, kimsenin işitmediği bir karşılığı da yok değil. Yerel yönetim veya mahallî idare adı altında, merkez dışındaki yönetim biçimlerini tek bir torbaya dolduran tanımlama daha yaygın. Oysa yerel yönetim kuramından ziyade yerel hükümet kuramı var. Yerel hükümet ise Türkiye gibi, merkezin hükümranlığını paylaşmada gayet kısıkanç olduğu bir ülkede kolayca kullanılabilir bir kavram değil. Ademimerkeziyet ise 19. yüzyıl Osmanlısında kullanılan, reform arayışlarında üzerine düşünülmüş bir kavram.

Ademimerkeziyetin düz anlamı merkezsizlik; Batı dillerinden gelen desantralizasyon, devolüsyon, dekonsantrasyon gibi uzmanlarca kullanılan birkaç karşılığı var. Telaffuzu, hatta imlâsı bile zor bir kavram (a üzerine uzatma işareti koyarak başka bir anlam yükleme hatasındaki gibi). Ama farklı yerel yönetimleri kapsayabilecek ve tarihî olarak makul bir kavram. Ademimerkeziyet merkez ile çeper arasındaki ilk sözleşme sayılan Sened-i İttifak'tan bu yana son iki yüzyıldır var olan bir sorunsal. Ademimerkeziyetin bu topraklardaki izini sürme ve sorunsalı bugüne kadar taşıma çabamızın arkasında bu tarihsellik var.

Son iki yüzyıl elbet keyfî bir zaman dilimi. Zira üzerinde bulunduğumuz coğrafyada siyaseten merkez ile çeper arasında daima bir gelgit söz konusudur. Ne zaman çeper merkeze vasıl olsa ve merkezin dengesi bozulsa ardından artan dozda merkezîleşme gelir. Nitekim Sened-i İttifak ile kayda geçen merkez-çeper arasındaki yeni denge, merkezin yönetimi tamamen ele almasıyla sona erer.

Merkezin üstün gelmesinin ardından gelen I. Meşrutiyet ademimerkeziyet arayışının mevcut olduğu bir dönemdir. Ne var ki merkez, iktidarını hiçbir zaman paylaşmaya yanaşmaz, yerel yapılar da hiçbir zaman aynı mülk/devlet içinde ademimerkezî bir yapıyı dayatabilecek kadar güçlenemezler.

Merkezkaç güçler siyasî, askerî ve haricî koşullar elverdiği ölçüde merkezden ayrılırlar ama aynı devlet yapısı altında iktidar paylaşımı hiçbir zaman gerçekleşmez. Bu yapısal engel aynı zamanda feodalitelerin güçsüz olduğu Doğu imparatorlukları ile güçlü oldukları Avrupa imparatorlukları arasındaki farkı da söyler. Muhtemelen bu nedenle Osmanlıda ve mirasçısı ülkelerde federalizm kök salamamıştır.

II. Meşrutiyet daha farklı değilse de ademimerkeziyet düşüncesinin ilk kez kavramsallaştığı ve açıkça bir seçenek olarak gündeme geldiği dönemdir. Prens Sabahattin Bey'in çalışmalarında somutlaşan çabalar sonucunda bir siyasa oluşmasa da, o dönem farklı aktörler arasında cereyan eden tartışmanın temelindeki sorunsalın yüz yıl sonra günümüz için de geçerli olduğunu görürüz. Merkeziyetçiliğin herşeye rağmen egemen olduğu II. Meşrutiyet dönemini izleyen erken Cumhuriyet, fiiliyata geçemeyen 1921 Anayasası parantezini saymazsak, bu eğilimin giderek arttığı bir dönemdir. Ve doruğu da muhtemelen 1982 Anayasası'dır. Bu dönemler elinizdeki çalışmada inceleniyor. Birinci Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) hükümeti ise ademimerkezileşme konusunda eksik de olsa bir dizi girişimde bulunan ilk Cumhuriyet hükümetidir. Yasal girişimler çalışmada tek tek inceleniyor. Ne var ki, peşinen söyleyecek olursak hepsinin gelip dayandığı engel anayasal güvencedir.

* * *

Bugün, kendimizi karşılaştığımız Batılı ülkeler arasında, Türkiye boyutlarında olup bu denli merkeziyetçi olan, idarî yapımızı kurarken esinlendiğimiz Fransa dâhil olmak üzere, başka bir ülke yok. Merkeziyetçiliğin tahribatı üzerine kitaplar yazılabilir. Ancak yukarıdaki alıntıda görüldüğü gibi merkeziyetçiliğin tarihî bir işlevi de yok değildir. Alexis de Tocqueville'in sözünü ettiği ulus-devletin yerleş-

tirilmesi ve bekası için merkezîyetçi tasarrufların rolü illâki olmuştur.

Bu coğrafyada da, cumhuriyetin merkezîyetçi paradigması, yoktan var edilmekte olan türdeş ulusun inşası açısından gayet işlevsel oldu. Merkezin sultanı “sayesinde” ülke, Osmanlı bakiyesi Gayrimüslim unsurlarından arındırıldı, etnik/dinsel temizlik tamamlandı, Türklüğün temelini oluşturacak Müslüman unsurların dil ve kültür vasıtasıyla türdeşleştirilmeleri mümkün kılındı. Bugün, bu sayede kurulan ulus-devleti hâlâ merkezîyetçilikle yönetmeyi sürdürmek bu tarzın beraberinde getirdiği, yerelin iktisadî, siyasî, idarî, beşerî anlamda tahribatının da sürmesi demek.

Başka bir açıdan bakarak devam edelim. Ademimerkezîyet kavramının içerdiği, mahalle meclisinden federe devlete kadar uzanan envai çeşit yerel yönetim biçimi vardır. Merkezîyetçi Türkiye’de merkez dışında kalan idarî yapılanmada halkın bildiği, bürokrasinin de kullandığı yegâne tanım belediye/yerel yönetimdir. Giderek daha çok işittiğimiz bölge ise çoğumuzun kafasında belediye ile karışır. Oysa bölge, merkez ile belediye arasında bulunan farklı ve daha kapsayıcı bir idarî yapıdır. Ademimerkezîyetin yaygın ve güçlü olduğu coğrafyalarda idarî yapılarla ilgili pek çok tanımlama bulunur. Nitekim bu çalışmada, özellikle yurtdışından verilen iyi örneklerde ve yerel yönetim tipolojisinde kullanılan farklı ademimerkezîyetçi tanımlamaları Türkçeye çevirirken zorlandık.

Bu tanımlamalar arasında en çok kullanılanı doğal olarak “bölge”. Bölge ise Türkiye’de kâh olumsuz bir çağrışım yapan, kâh ortaokul coğrafya derslerinin 7 coğrafi bölgesini çağrıştıran bir sözcük. Siyaseten bölge sözü “Kürt bölgesi” demek, geriye kalanı ise bu minvalde, devletin mülkü! Köklerinde “böl” bulunan bölge, bölgencilik ve bölgeselleşme öcü gibi korkulan kavramlar. Sonuçta ademimerkezîyetçilik tartışması had safhada siyasî anlam yüklü. Konunun günde-

me Kürt siyaseti tarafından geliştirilen demokratik özerklik önerisiyle birlikte gelmesi de rastlantı değil. Öyle olunca da bir nevî olumsuzluk içerir halde konuşulan, en kolay da konuşulmayan bir mevzu oldu. Bugün ademimerkeziyet, görünmeyen, tartışılmayan ve çözümsüz şekilde ortada duran sorunlardan biridir.

Ademimerkeziyetin yapısını ve özünde barındırdığı zihniyet dönüşümünü tartışmaya olan ihtiyaç açık. Sadece Kürt siyasetinin taleplerini karşılamak amacıyla değil, bu koskocaman ülkeyi iyi yönetebilmek için, merkezin baskıcı vesayetini kırabilmek için, yereldeki yaratıcılığın açığa çıkabilmesi için, şekli ne olursa olsun yürütmenin lâıykıyla dengelenmesi ve denetlenmesi, diğer bir deyişle daha demokratik bir toplum için. Bu bağlamda ademimerkeziyet, Türkiye’de dönüşümün önündeki en çetin konulardan birisi olacak. Zira devlet ve zihniyet reformudur ademimerkezileşmek! Farklı şekilde ifade edecek olursak, eğer vatandaş memnun değilse, vilâyet önünde değil belediye önünde gösteri yapabilmeli.

* * *

Günümüzde bilginin yaygınlığı ve paylaşımı temelinde, o güne kadar yönetilen edilgen vatandaşın artık kendisini yöneten kadar donanımlı ve kimi zaman kendine yeter hâle geldiğini görüyoruz. Yönetenlerle yönetilenler arasındaki kadim ilişki baştan aşağıya değişiyor. Bu sürecin sonucu olarak küçük ölçekteki yerel erk giderek kudretleniyor, söz sahibi oluyor ve kendi kaderini tayin ediyor. Gezi itirazı ve Türkiye’deki bütün yerel başkaldırıları bu kategoride değerlendirmek mümkün. Merkezi erkle olan etkileşim eğer sağlıklı bir temel üzerine bina edildiyse bu, vatandaşın, bölgenin, ülkenin ve daha geniş coğrafyanın hayrına oluyor. Söz konusu etkileşim “dikey denge ve denetleme” sisteminin di-

ğer adı. Bu çabaların doruğa çıktığı bir dönemdeyiz ve kitabın sonunda verilen Amerika Birleşik Devletleri (ABD) çıkışlı Yerel Açık Yönetim Yönergesi ve Türkiye çıkışlı daha mütevazı İstanbul Sözleşmesi ile Mahalle Meclisleri Girişimi bu çabalara somut örnekler oluşturuyor.

Gerçekten de ademimerkezî yapılar merkezî yürütmenin yetkilerini dengelemede, denetlemede ve vatandaşın kamu hayatına katılımında son derece etkin olabilirler. Bu yapıların en az yargı, yasama kadar önemli kontrol ve denge mekanizmaları olmaları hususuna Türkiye pek aşına değil. Zira Türkiye'deki parlamenter sistemde siyasî parti işleyişi ve seçim sistemi, diğer yanda idarî vesayet, varolan yegâne etkin yerel yönetim biçimi olan belediyelerin denge ve denetleme işlevlerini tamamen kadük hâle getirir. Belediyeler genel itibarıyla yürütmenin merkezinden ve parti merkezlerinden bağımsız hareket edemezler. Yerel seçim oy pusulalarında adayın adı işte bu nedenden yazmaz. Sonuçta merkez-çeper ilişkisinde erişilen en ileri nokta, merkezin sultasını asla tehdit etmeyecek, kalıcı olmayan yerel temsilîyetlerdir. Oysa gelişmiş siyasî ve idarî sistemlerde irili ufaklı yerel yapılar hem yönetim hem denge-denetleme işlevi açısından gayet etkindir. Yasa ile bu yapılara, yerel temsilîyet ve yerindenlik (subsidiarity) ilkeleri zemininde geniş bir uygulama alanı açılır. Ulusal düzlemde siyaset yapamayan aktörlere yönetime katılma olanağı sağlanır.

Ademimerkezî yapıların güçlü ve etkin olduğu ülkelerde, yönetim sistemi ne olursa olsun, devlet erklerinin (yürütme, yasama, yargı) klasik yatay ayrılığı, merkezî devletle bölgesel yapılar arasında, diğer yanda merkezî devletle o devletin uluslararası taahhütleri (misâlen Avrupa Birliği'nin Bölgesel Politikası) arasındaki dikey erkler ayrılığıyla pekişir. Bu, klasik erkler ayrılığından daha güçlü bir denge denetleme mekanizmasının varlığına işaret eder. Çok taraflı kon-

trol, karşılıklı itibar ve ortak akla erişmek için verilecek tavizler aşırı kararları bertaraf eder, en azından engeller. Ademimerkeziyet bu anlamda dengeleyici ve dolayısıyla istikrarlaştırıcı etkiye sahiptir. Daha küçük siyasî birimlere bölünmüş bir yönetim, kamusal eylemi daha şeffaf ve anlaşılabilir kılar. Vatandaşın, yerindenlik ilkesi uyarınca karar alma sürecine katılımını sağlar, kamusal eylemi sahiplenmesini kolaylaştırır. Ulusal düzlemdeki seçimlere ilâveten alt ölçeklerde yapılan her yerel seçim (bölge, belediye, vs...) kamusal eylemin ardındaki temsiliyet, sahiplenme ve dolayısıyla meşruiyeti güçlendirir. Malî ademimerkeziyetin güçlü olduğu ülkelerde bölgesel yöneticiler kamu kaynaklarını kullanırken daha dikkatli davranmak zorunda olduklarını bilirler. Zira kullandıkları kaynaklar yereldir, hesapverebilirlik ilkesi görünürlük, bilinirlik sayesinde yerelde merkezden daha etkin bir biçimde çalışır. Keza kaldırdıkları verginin matrahından vergi adaletine kadar bir dolu etkeni dikkate almak zorundadırlar. Yerel vergi ise denetim ve katılımı teşvik eder, kolaylaştırır.

Klasik yatay denge ve denetlemenin, ulusaltı ve ulusüstü yapıların dikey dengeleme ve denetlemeleriyle güçlenmesi siyasî ve iktisadî demokrasiyi güçlendirir. Bu çerçevede, ileride göreceğimiz gibi ulusüstü bir denge ve denetleme mekanizması getiren AB'nin Bölgesel Politikası, politikayı uygulayan AB üyesi ülkelerde ulusaltı denge ve denetlemeyi hayata geçirmede işlevsel olmuştur. Bu kitabın temel gözlemlerinden biri tam da budur.

Nitekim Türkiye gibi merkeziyetçi ülkelerde ve 1989 sonrasında, aşırı merkeziyetçi idarî gelenekten gelen o yıla kadar Sovyet nüfuz alanındaki Orta ve Doğu Avrupa Ülkelerinde (ODAÜ) yönetim anlamında ulusal yasal metinlerdeki sınır, merkezin daima genel olarak müdahil olması, yerelin ise sadece tarifi verilmiş özel durumlarda müdahil ol-

masıyla belirlenir. Oysa artık gayet yaygın bir ilke olan yerindenlik uyarınca yerelin önceliği esastır. Ulusal, ulusaltı ve ulusüstü ölçeklerde en küçük yönetim birimiyle bir üst kademedeki birim arasındaki hiyerarşik ilişki yetki ve sorumluluk açısından artık tersine döndü. Bugün AB'deki en üst ölçek olan Avrupa kurumları, yerindenlik ilkesi uyarınca, kendi özgün yetkilerine girmeyen alanlarda ortaya konan hedeflere ancak üye devletlerin ulusal, bölgesel/yerel düzeylerinde doyurucu şekilde ulaşılamıyorsa ve dolayısıyla hedeflere Birlik düzeyinde daha iyi ulaşılabileceği düşünülen durumlarda müdahale ederler. Diğer bir anlatımla yerindenlik ilkesi uyarınca yerelin yetki ve sorumluluk alanı genel ilkedir, üst birimlerin müdahaleleri, ulus-devletlerin merkezî yönetimleri de dâhil, istisnadır. Türkiye'deki yönetim zihniyeti ve alışkanlığı ise bunun tam aksidir. Nitekim ademimerkeziyet konusunda en liberal okumaları yapan, teklifleri geliştirenler dahi merkezin mıknaatıs etkisinden kendilerini kurtaramazlar. Geliştirdikleri bölgeselleşme modelleri kulağa hoş gelse de, bunlar merkezin daima merkezde olduğu, merkezin yetki ve sorumluluklarının esas, çeperinkilerin ise istisna olduğu modellerdir.

* * *

Dönelim yukarıda sözü edilen Türkiye'deki cılız tartışmaya. Eğer adına tartışma denilebilirse bu, Kürt siyasî hareketince dile getirilen demokratik özerklik, AKP başkanlık sistemi teklifi üzerinden gündeme gelen eyalet yapısı ve Türkiye'nin taraf olduğu Avrupa Konseyi Yerel Yönetimler Özerklik Şartı gibi uluslararası sözleşmelerde zikredilen ilkeler arasına sıkışmış bir tartışmadır. İleride göreceğimiz gibi, tartışmanın en ileri noktası Kürt siyasî hareketinin tekliflerinde somutlaşıyor. Bu çerçevede demokratik özerklik talebi fazlasıyla iddialı gibi görünse de Barış ve Demokrasi Partisi'nin

(BDP) anayasa teklifi ademimerkezî bir idarenin anayasal güvencesini oluşturmak için yeterlidir.

BDP yeni yapılacak anayasanın birinci maddesi üçüncü fıkrası olarak, Cumhuriyet tarihinde ilk kez, taslağın birinci kısmı “Demokratik devlet düzeninin esasları” altında “Türkiye Cumhuriyeti’nin nitelikleri” başlıklı bölümün birinci maddesinin üçüncü fıkrasında şu ilkeyi teklif ediyor: “Devletin idarî yapısı ademimerkezî sistem esasına göre düzenlenir. Devletin toprak bütünlüğüne dokunulamaz.” BDP’nin teklifi ileride göreceğimiz gibi 1958 Fransız Anayasası’nın 2003’teki değişikliğiyle 1. maddesindeki “bölünmez cumhuriyet” ilkesinin yanında “idarî örgütlenmesi ademimerkezîdir” ilkesinin kabul edilmesini çağırıştırır. Türkiye açısından da tarihî önem arz eder. BDP’nin ileride inceleyeceğimiz teklifinde “Kamu İdaresi” bağlamında tüzel kişiliği haiz “bölge” de aynı şekilde.

Türkiye’de ademimerkezî yapılar, demokratik özerklik teklifinden başka AKP’nin başkanlık sistemi teklifi etrafında gündeme geldi. Başkanlık sisteminin Türkiye’de önde gelen savunucularından AKP milletvekili ve Meclis Anayasa Komisyonu Başkanı akademisyen Burhan Kuzu’nun *Her Yönüyle Başkanlık Sistemi*¹ başlıklı kitabı hükümet partisnin bölgesel yapılar ve başkanlık sistemi ilişkisi hususundaki fikriyatını iyi özetler. Kitap, yazarın 1997’de aynı konuyu işleyen kitabının elden geçmiş halidir ve tartışmaya dayanak sağlamak amacıyla alelacele hazırlandığı açıktır. Örneğin 112. sayfada “Türkiye’nin gündemine Başkanlık modeli artık girmiştir. Gerek siyasi parti yetkililerimiz, gerekse Başbakanımız, gerekse Cumhurbaşkanımız bu rejim lehine çalışmalar başlatmıştır” cümlesini okuyunca şaşkınlık gerekir zira iddialar eski kitaptandır; zikredilen başbakan Tansu Çiller, cumhurbaşkanı da Süleyman Demirel’dir.

1 Babıali Kültür Yayıncılığı, İstanbul, 2011.